

Závoti Józsefné (szerk.):

A SEGÍTŐ PEDAGÓGIA A SPEKTUSAI II. Tanulmánykötet

Závoti Józsefné (szerk.):

A SEGÍTŐ PEDAGÓGIA ASPEKTUSAI II.

Tanulmánykötet

A SEGÍTŐ PEDAGÓGIA ASPEKTUSAI II.

Tanulmánykötet

Szerkesztette:
Závoti Józsefné

A tanulmánykötet szerzői:

Babai Zsófia
Csiha Tünde Noémi
Frang Gizella
Giczi Barnabásné Fehér Ágnes
Gödéné Török Ildikó
Kéri Katalin
Kovácsné Vinkovics Éva
Molnár Csilla
Pásztor Enikő
Révész József
Révészné Pálfi Krisztina
Somogyi Anett
Varga László

SOPRONI EGYETEM KIADÓ
SOPRON, 2023

Felelős kiadó:

Prof. dr. Fábíán Attila a Soproni Egyetem rektora

Szerkesztő:

Dr. Závoti Józsefné PhD egyetemi docens

Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar Neveléstudományi és Pszichológiai Intézet

Szerzők:

Babai Zsófia – Dr. Kovácsné Vinkovics Éva

nyelvtanár, tanársegéd,

Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar
Társadalom-, Szociális és Kommunikációtudományok Intézet

Giczi Barnabásné Fehér Ágnes egyetemi tanársegéd, Soproni

Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar

Neveléstudományi és Pszichológiai Intézet

Gödéné dr. Török Ildikó ny. főiskolai docens,

Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar

Társadalom-, Szociális és Kommunikációtudományok Intézet

Dr. Molnár Csilla PhD egyetemi docens,

Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar

Társadalom-, Szociális és Kommunikációtudományok Intézet

Révész József egyetemi tanársegéd,

Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar

Művészeti és Sporttudományi Intézet

Somogyi Anett egyetemi tanársegéd,

Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar

Művészeti és Sporttudományi Intézet

Csiha Tünde Noémi

egyetemi tanársegéd, Soproni Egyetem,

Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar
Neveléstudományi és Pszichológiai Intézet

Dr. Frang Gizella PhD egyetemi adjunktus,

Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar

Társadalom-, Szociális és Kommunikációtudományok Intézet

Prof. Dr. Kéri Katalin egyetemi tanár,

Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar

Neveléstudományi és Pszichológiai Intézet

Dr. Pásztor Enikő PhD egyetemi docens,

Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar

Neveléstudományi és Pszichológiai Intézet

Révészné Pálfi Krisztina művésztanár,

Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar

Művészeti és Sporttudományi Intézet

Dr. habil Varga László egyetemi docens,

Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar

Neveléstudományi és Pszichológiai Intézet

Lektor:

Tengerdi Antal, c. egyetemi docens Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar

Társadalom-, Szociális és Kommunikációtudományok Intézet

ISBN (print) 978-963-334-486-6

ISBN (pdf) 978-963-334-487-3

DOI: <https://doi.org/10.35511/978-963-334-487-3>

A kötet felhasználására a CC – Creative Commons ezen rendelkezései vonatkoznak:

CC BY-NC-ND 4.0, Nevezd meg! – Ne add el! – Ne változtasd!

További felhasználás esetén a szerzőre hivatkozni kell.

A webes hivatkozások utolsó kontrollja és a kötet lezárásának dátuma: 2023. 04. 20.

Borítókép:

Értelmileg érintett felnőttek napközi otthonában egyetemi hallgatók és gondozottak által készített kéznyomat-montázs.

Fotó: Németh Tamás

Nyomdai munkák: Lóvér-Print Nyomdaipari Kft, Sopron, Ady Endre u. 5

**A kiadvány támogatója: MTA Soproni Tudós Társaság
Pedagógiai Szakbizottság**

Tartalomjegyzék

Előszó	7
<i>BABAI ZSÓFIA – DR. KOVÁCSNÉ VINKOVICS ÉVA</i> METHODISCHE EMPFEHLUNGEN FÜR DEN FREMDSPRACHENERWERB VON LEGASTHENIKER*INNEN	8
<i>CSIHA TÜNDE NOÉMI:</i> INTENZÍV ÉS VÁLTOZATOS MOZGÁSOS CSELEKVÉSEKKEL A VILÁG MEGISMERÉSÉÉRT ÉS AZ EGÉSZSÉGES SZEMÉLYISÉGFEJLŐDÉSÉRT – A DRÓN KOORDINÁCIÓS KÉPESSÉG-FEJLESZTŐ HATÁSA AZ ÓVODÁS ÉS A KISISKOLÁS KORÚ GYERMEKEKRE	19
<i>FRANG GIZELLA:</i> COVID MINT FEJLŐDÉSI HÁTRÁNY A BÖLCSÖDÉS KOROSZTÁLYBAN.....	27
<i>GICZI BARNABÁSNÉ FEHÉR ÁGNES:</i> ATTITŰDVIZSGÁLAT AZ ÓVODAPEDAGÓGUSOK KÖRÉBEN AZ AUTIZMUS SPEKTRUM ZAVARRAL ÉLŐ GYEREKEK INTEGRÁLT ÓVODAI NEVELÉSÉRŐL	46
<i>GÖDÉNÉ TÖRÖK ILDIKÓ:</i> TEGYÜNK MEG MINDENT EGY EMBERSÉGES, MEGÉRTŐ, ELŐÍTÉLETMENTES, EMPATIKUS VILÁGÉRT!	59
<i>KÉRI KATALIN:</i> A SIKETNÉMÁK ÉS VAKOK NEVELÉSÉNEK KEZDETEI SPANYOLORSZÁGBAN	66
<i>MOLNÁR CSILLA:</i> TRAUMA ÉS FELEJTÉS ÁBRÁZOLÁSA EGY KORTÁRS FILMBEN	78
<i>PÁSZTOR ENIKŐ:</i> INKLUZÍV SZEMLELETFORMÁLÁS A MIGRÁCIÓ VONATKOZÁSÁBAN	86
<i>RÉVÉSZ JÓZSEF:</i> A ZENEI KREATIVITÁS TRANSZFERHATÁSAI	110
<i>RÉVÉSZNÉ PÁLFI KRISZTINA:</i> SZEMÉLYISÉGFEJLESZTÉS AZ INTERAKTÍV KONCERTPEDAGÓGIA ESZKÖZEIVEL	122
<i>SOMOGYI ANETT:</i> KENYERES ELEMÉR ÉS A „KISDEDNEVELÉS”	129
<i>VARGA LÁSZLÓ:</i> KISGYERMEKKOR – A BOLDOGSÁG KULCSA.....	140

Kéri Katalin: A siketnémák és vakok nevelésének kezdetei Spanyolországban.
In: Závoti Józsefné (szerk.): A segítő pedagógia aspektusai II.: Tanulmánykötet.
Soproni Egyetem Kiadó, Sopron, 2023, 66-77.o

*

Kéri Katalin

Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar

A SIKETNÉMÁK ÉS VAKOK NEVELÉSÉNEK KEZDETEI SPANYOLORSZÁGBAN

Bevezetés

Spanyolországban a középkorban – hasonlóan az európai kontinens más országaihoz – a fizikai értelemben vett fogyatékosokat, a pszichikai problémákkal küszködőket és az érzékszervi problémákkal élő embereket (mindenekelőtt a vakokat) bolondoknak vagy bűnösöknek tartották, és gyakran éppúgy elkülönítették, kiközösítették őket a társadalomból, mint régebbi korokban, más helyszíneken. (Castaño Gómez, 2009, 405.o.) A középkor embere úgy tekintett rájuk, mint a többségtől különbözőkre, akikkel nem érdemes sokat foglalkozni, és emiatt a nevelésükről sem gondoskodtak. A fogyatékkal élők megítélésében változásokat Hispániában is csak a reneszánsz korszaka hozott, akkor kezdték humánusabb módon szemlélni a sorsukat, és helyenként már a nevelésükkel is törődtek. Ettől az időszaktól kezdve több olyan spanyolországi pedagógiai gondolkodót emelhetünk ki, akik műveikben, iskolaszervező tevékenységük során próbáltak speciális segítséget nyújtani a valamilyen nehézségekkel küzdő tanulóknak. A neves humanista, Juan Luis Vives (1492-1540) (Kéri, 1993, 3-11.o.) pszichológiai és társadalmi értelemben is érzékelte és leírta a tanulók közti különbségeket, és sajátos bánásmódot ajánlott az átlagostól eltérő, rosszabb helyzetű gyermekek neveléséhez. *De anima et vita* (1538) című művében például – Arisztotelészre is utalva – kiemelte, hogy a tanulás, a nevelés szempontjából a legfőbb érzékszerv a hallás.

Juan Luis Vives (1492–1540)
Forrás: <https://bit.ly/3XZBwbR>

A vakok számára az Ibériai-félszigeten a muszlimok hozták létre az első menedékhelyet Granadában, még a 12. században. (Montoro Martínez, 1991–1998) Nekik abban az időben már voltak tapasztalataik a vakok oktatását illetően is, hiszen a 10. század végén a Kairóban alapított al-Azhár egyetemen első ízben a világon megszervezték a vakok szóbeli tanítását. (Ipland García – Parra Cañadas, 2009, 454.o.) 1422-ben II. János király titkára, Pedro Fernández Lorca szervezett a vakok számára egy otthonot Madridban. A vakok és látássérültek nevelésének fontosságát a már említett Vives is megfogalmazta a *De subventionem Pauperum* (1526) című művében, és azt ajánlotta, hogy munkára nevelésük mellett értelmük fejlesztésével is foglalkozni kell. 1585-ben Francisco Lunas próbálta tanítani vak növendékeit, 1666-ban a sevillai Pozo Santo kolostorban pedig megnyílt az első spanyolországi iskolájuk is.

A siketnémák nevelésének spanyol úttörői

A speciális nevelés történetét tekintve a spanyol neveléstörténet legelső, hosszabb lélegzetű latin és castellano nyelven írott forrásai a siketnémák neveléséről szólnak. (Gascón Ricao – Storch de Gracia y Asensio, 2004) A 16. században élt az a bencés atya, Pedro Ponce de León (1520–1584), aki az oñai kolostorban siketnéma gyermekeket (köztük több, főúri családból való ifjút is, például egy testvérpárt: Francisco és Pedro Tovart) tanított a beszéd elemeire és más hasznos ismeretekre: vallástanra, latin, görög, olasz és spanyol nyelvre, csillagászatra, fizikára, történelemre, politikára, illetve a szent gyonás szavaira. (Andres, 1794, 7.o.)

Ponce de León (1520–1584)
Forrás: <https://bit.ly/40zueNY>

Kortársa, Ambrosio Morales spanyol krónikáiról 1575-ben az Alcalá de Henaresben megjelent *Las antigüedades de las ciudades de España que van nombradas en la Coronica* című műve 39–40. oldalán kora hírességei közé sorolta Ponce de Leónt, a vele kapcsolatos adatközléshez felhasználva az egyik siketnéma tanítvány által írott levél részleteit. Ezt követően 1583-ban jelent meg Salamancában Juan de Castañiza (1555–1599) *Aprobación de la Regla y orden del regla y orden del gloriosísimo padre Sant Benito* című műve, mely szintén fontos forrás Ponce de León nevelői törekvéseinek megismeréséhez. Később többen is írtak a bencés szerzetes módszeréről, például *De Sacra philosophia* című, 1587-es könyvében Francesco Valles orvos, illetve Benito Feijoo, aki levélgyűjteményében közzétett egy olyan, az oñai kolostorban 1578. augusztus 24-én kelt, Juan de Palacios, királyi jegyző ellenjegyzésével kiadott engedélylevelet, mely fontos adatokat tartalmazott Ponce de León munkásságáról (Feijoo, 1753). A neves kutató, Ricao Gascón szerint Feijoo a műveiben mindent megtett, hogy a későbbi pedagógus, Pablo Bonet érdemeit kibővítsen, annak érdekében, hogy jelentősebbnek mutathassa be az előd, az oñai bencés atya életművét. (Ricao Gascón, 2009) A jezsuita Juan Andrés y Morell (1740–1817) 1794-ben megjelent, retrospektív műve elején kiemelte, hogy Ponce de León siketnémák tanításában elért eredményeivel Spanyolország kétszáz évvel megelőzte kora Európa-szerte csodált és irigyelt városait, Bécsét és Párizst, és megemlítette, hogy még a francia Charles-Michel de l'Épée is elismerte a speciális nevelés vonatkozásában a spanyolok elsőségét. (Vergara Ciordia, 2009, 101–113.o.) Ponce de León munkássága több európai helyszínen ismert volt a felvilágosodás idején is, maga Andrés y Morell például Itáliában és Bécsben tanuló német diákok körében találkozott az említésével.

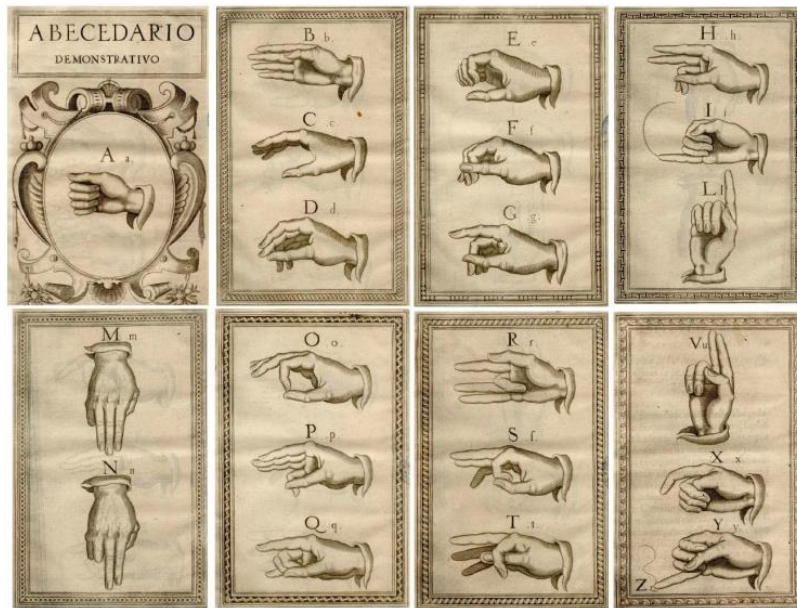

Juan Pablo Bonet (1573 k. – 1633).

Forrás: <https://bit.ly/3l2qcxk>

Pedro Ponce de León nyomdokain a 17. század elején Juan Pablo Bonet (1573 k. – 1633) volt az a kiemelkedő spanyol pedagógiai gondolkodó, aki elméleti értelemben is megalapozását adta a siketnémák nevelésének. A bencés szerzetes az ó-kasztíliai Ofia kolostorában született. A *Reduction de las letras y arte para enseñar á ablar los mudos* című műve, melyet III. Fülöp királynak ajánlott, 1620-ban jelent meg Madridban, és jóllehet, Ponce de León már korábban összefoglalta (latin nyelven) módszere lényegét, Bonet műve volt az első olyan mű, amely módszertani tankönyvként is szolgált. A megjelenéskor 270 maravédire beárazott kötet 45 ívből állt. A kötet kiadásához méltató szavakat író Miguel Bertran atya így foglalta össze a kötet érdemeit: „A jól beszélés művészetéhez (mely kérdéssel sok spanyol lángész foglalkozott), új csodát fűz, t.i. beszélni tanítani azokat a szerencsétleneket, kiktől a beszédet a természet megtagadni látszott, és ez Spanyolország újabb dicsősége.” (Bonet, 1907, 7.o.) Maga a szerző könyve megírásának alapötletét így foglalta össze: „Abból a feltevésből indultam ki, hogy a hangok, melyeket használunk, oly egyszerűek, hogy elegendő, ha azokat megértetni akarjuk, egyszerűen kimondani. Másrészt a természet a némáktól nem tagadta meg az értelmet, sőt nagyobb megfigyelőképességgel ruházta fel, pótolni akarván őket a hallás hiányáért.” (Bonet, 1907, 10.o.) Úgy gondolta, hogy műve segítségével nem csupán a nem hallók, hanem bárki, a halló gyermekek is, meg tudnak tanulni könnyedén olvasni, utóbbiak akár 10-12 nap alatt. A kötet első fejezetei az egyszerű és összetett betűkről, hangokról szóló történeti áttekintést és elemzést tartalmaznak, elméleti alapokat adva a módszertanához. A betűtanításnál a halló gyermekek olvasástanulási problémáiból indult ki, és a betűk nevének kiejtése és egymást követő, bonyolult összeolvasgatása helyett a hangoztató olvasást javasolta. Így foglalta ezt össze röviden: „A betűknek túlságos egyszerűsége volt az oka, hogy a mássalhangzóknak összetett neveket adtak. Miután azok némák voltak, hangzatosabbakká akarták tenni és

magánhangzókkal kötötték össze. Ezt azért tették, hogy a tanítást megkönnyítsék, de az ezáltal elért eredmény nem felelt meg a várakozásnak. A betűk nevei ugyanis a tanításnál csak akadályul szolgáltak, másrészt pedig az olvasásnál nem szolgálhattak alapul, miután megakadályozták, hogy összekötetésük által szavakat alkossanak.” (Bonet, 1907, 27.o.) A XIII. fejezettől a XXXVII. fejezetig a spanyol ábécé alapján, betűnként vette sorra az ejtés és olvasás jellemzőit. Egy példa erre a műből: az l betű ejtéséről Bonet ezt írta: „E betűnek hangját úgy képezzük, hogy a nyelv hegyével a szájpadrás közepét megérintjük olyformán, hogy a nyelvnek befelé félkör alakja legyen. A levegő nem hatol a szájpadrásig, hanem, miután a nyelvbe ütközik, mely itt akadályt képez, annak két oldalán áramlik ki.” (Bonet, 1907, 3.o.) A siketnéma tanulók beszédre tanításának „művészetéről”, miként a szerző írta, a kötet második része szól. Ebben leírta a némaság két fő okát (a siketség és a nyelv betegségei), a tanítás elkezdésének legmegfelelőbb idejét, amit a 6 és 8 éves kor közötti évekre tett. A nem halló emberek szerinte egyértelműen a látás segítségével lehet megtanítani a betűkre. „A látás segítségét kell tehát igénybe vennünk; igaz, hogy a szem nem foghatja fel a hangokat, de megkülönböztetheti a mozgásokat, melyek azt létrehozzák, még pedig oly határozottsággal és oly teljességgel, hogy a néma képes lesz a hangot úgy utánozni, mintha hallotta volna.” (Bonet, 1907, 42.o.) Bonet elképzelése szerint először egy, egyik kézzel elmutogatott jelnyelvet kell megtanulniuk jobb kézzel leutánozni a növendékeknek, mellyel megtanulják az ábécé betűit. Ezt követi aztán a hangok helyes ejtésének a tanítása, a száj (a nyelv, az ajkak, a fogak) mozgásának tanulmányozásával. Az ujjábécé tanításának az igazi célja szerinte az, hogy a jól halló családtagok ennek segítségével kommunikáljanak nem halló családtagjukkal, akitől viszont meg kell kívánni a hangos beszédet. (Bonet, 1907, 43.o.) Bonet szerint a tanárnak folyamatosan korrigálni kell a növendék ejtését, de anélkül, hogy ujjait annak szájába dugná, vagy más módon molesztálná. Leírta azt is, hogyan kell megtanítani a különböző nyelvtani szabályokat, ismereteket – például a szófajokat, a főnév nemét, a többes szám használatát, az igeidőket, a rendhagyó igék, a létigék ragozását, a számok nevét – a siketnémáknak, és javasolta a könyvolvasást is a nevelés tökéletesítése érdekében: „Ha a néma jól tudja mindazt, amit eddig mondottunk, elérkezett annak ideje, hogy könyvet adjunk kezébe. Erre a célra oly műveket kell választani, melyeknek tárgyuk egyszerű és könnyű.” (Bonet, 1907, 67.o.) Saját könyvéről Bonet úgy vélte, hogy az más, a spanyoltól eltérő nyelvet használó népeknek is nagy hasznára lehet, kiemelten is említve a héber nyelvet használókat.

Részlet Bonet ábécéjéből.
 Forrás: <https://bit.ly/3HR7vp1>

Bár a mű nemzetközi ismertsége megjelenése után csaknem egy évszázaddal kezdődött, Bonet könyve a hazájában már a saját korában is jelentős hatást gyakorolt. Manuel Ramírez de Carrión (1579–1652?) például az 1622-ben, majd 1629-ben kiadott *Maravillas de naturaleza* (A természet csodái) című munkája 28. fejezetében azt írta, hogy ő is Bonet módszerével tanította egy néma növendékét beszédre és írás-olvasásra, és a 109–111. oldal közötti szócikkében a siketnémák beszédre tanítását a természet 2000 csodája közül az egyiknek nevezte. (Ramírez de Carrión, 1629, 109–111.o.) 1644-ben egy angol utazó, Sir Kenelm Digby (1603–1665) írt arról egy Párizsban kiadott művében (Digby, 1644), hogy ifjúként, 1623-as útja során Spanyolországban találkozott egy olyan főnemessel, akit egy pap (maga Bonet) tanított meg beszélni. Bonet módszerét aztán a 18. században a spanyol-portugál származású Jacobo Rodríguez de Pereira (1715–1780) terjesztette el Európában, aki egyébként a fentebb már említett Feijoo-féle műből Ponce de León módszereit is ismerte. Ő 1749-ben írt Bonet módszeréről a francia *Mercurius* című lapban, és kibővítette a spanyol pedagógus ábécéjét, továbbfejlesztette annak módszereit is, daktilológiai eljárásával kritikákat is kiváltva. (Vergara Ciordia, 2009, 111.o.)

Spanyol intézmények és művek a felvilágosodás korában

A felvilágosodás korában Spanyolországban többek között Benito Jeronimo Feijoo y Montenegro (1676–1764), Lorenzo Hervás y Panduro (1735–1809) és Gaspar Melchor de

Jovellanos (1744–1811) érintették műveikben a fogyatékkal élők nevelésének problémáit. A 18. század vége néhány spanyol nagyvárosban iskolákat is életre hívott a speciális nevelést igénylő gyermekek számára, ám jellemző módon akkor, és a 19. században szinte mindvégig, csupán az érzékszervi károsodásban szenvedő fiatalok képzését tartották fontosnak Hispániában.

A siketnémák intézményesült nevelése Spanyolországban 1795-ben indult meg, ekkor nyitotta meg ugyanis számukra IV. Károly uralkodó az első nyilvános ingyenes iskolát. (Fernández, 2009, 238.o.) Ugyanebben az évben jelent meg Madridban Lorenzo Hervás y Panduro kétkötetes munkája, amelyben kimerítő áttekintést adott a siketnémák neveléséről. Műve öt nagy részből állt, melyek közül az elsőben a siketnémákkal kapcsolatos orvosi, teológiai, filozófiai, politikai véleményeket, vitákat foglalta össze, a másodikban a számukra kidolgozott írás- és olvasástanítás történetéről írt, a harmadikban pedig – melyet bevezetőjében a leghasznosabb fejezetnek mondott – az írott spanyol nyelv megtanításának módszerét fejtette ki. A negyedik rész a beszélt spanyol nyelv, valamint az olasz és a portugál nyelv elsajátításáról íródott, és ettől a fejezettől a szerző azt remélte, hogy más népek is haszonnal forgatják majd a siketnémák oktatása során. A könyv befejező részét pedig az író annak szentelte, hogy bemutatta, hogyan lehet elvont metafizikai, valláserkölcsei tanításokat nyújtani a siketnéma embereknek. A keresztény szerző szerint a tanítás legvégső célja tulajdonképpen éppen ez, a katolikus tanítások terjesztése és megerősítése a diákok körében, és már műve elején megfogalmazta azt is, hogy valamennyi nevelés közül a katolikus az, amely igazán eredményes lehet. A siketnémákról (és a vakokról is) úgy gondolkodott, hogy Isten teremtményeiként joguk van ahhoz, hogy a társadalom tagjai legyenek, és szerinte kiemelt helyen kell gondoskodni róluk, és minden embernek úgy kell hozzájuk viszonyulni, mint a saját testvéreihez. (Hervás y Panduro, 1795, o.6.) Szerinte a Teremtő megadta a lehetőséget ahhoz, hogy a testi hibával született emberek is műveltekké váljanak, ahogyan fogalmazott: „a fentről áramló tiszta bölcsesség megnyitja az emberi lélek előtt a börtönt, ahol csendességben bezárva vár a némák nyelve, és ékesszólók lesznek...” (Hervás y Panduro, 1795, 7-8.o.)

Ami a vakok nevelését illeti, a 18. század közepén Spanyolországban is ismertté váltak azok a franciaországi művek és kezdeményezések, amelyek a vakok képzését próbálták előmozdítani. Denis Diderot 1749-ben Londonban kiadott levelei és a Valentin Haüy által 1784-ben alapított vakok intézete (*Institut National de Jeunes Aveugles*) is ismert volt több spanyolországi szakember előtt.

Kitekintés: Pedro Ponce de León és Pablo Bonet a magyarországi forrásokban

Magyarországon 1802-ben nyílt meg a Siketnémák Váci Országos Királyi Intézete. Göllesz Viktor és Subosits István szerint „A váci intézet fejlődéstörténetének első szakaszában (1802–1812) az ujjábécé alkalmazása szerves része volt a tanítási módnak.” (Göllesz – Subosits, 1997, 96.o.) Érdemes attól az időszaktól kezdve kitekintést tenni – a reformkorban majd egyre jobban kibontakozó – sajtótermékek és nyomtatott könyvek körében azzal kapcsolatosan, hogy hazánkban mennyire voltak ismertek, egyáltalán ismertek voltak-e a kora újkor spanyolországi szerzeteseinek, Ponce de León és Bonet atyának siketnémák nevelésével kapcsolatos törekvései, munkái. Kétségtávol az első hazai említések közül való a Fillértár című, pozsonyi kiadású lap 1834. július 26-án közölt képes cikke, mely *Siketnémák' kéz-alphabetjök* címmel jelent meg. A cikk anonimitásban maradó egykori szerzője a bemutatott ujjábécét spanyol eredetűnek nevezte, ezt írta: „Ez, mellyet mi itt adunk a' képen, spanyol találmány eredetileg, mint maga a' siketnémák' oktatásának módja is; a' vakok még most is árulgatják ezt Madrid' utcáiban a' tanulóknak.” (Fillértár, 1834, 174.o.) Bonet helyett azonban a cikk az ujjábécé feltalálójaként a valójában azt csupán közvetítő Rodriguez Pereirát említi, ráadásul hibásan, *Peseirának* írva. Göllesz Viktor és Subosits István a siketek ujjábécéjével, annak hazai sajtóban való említésével foglalkozó kutatásai szerint ráadásul a lapban bemutatott ábécé nem Pablo Bonet nyomán, nem is Pereira által közvetített módon, és nem is pontosan Charles-Michel de l'Épée ujjábécéje alapján készült: a valószínű forrása egy német nyelvű, 1823-as *Wiener Handalphabet* című munka. A cikk szerzője egyébként egyáltalán nem említette az akkor már több mint három évtizede működő váci intézményt, az ott ujjábécével folyó munkát, azt vélhetően nem is ismerte. (Bonet ábécéjét később, az 1902-es, a váci intézet centenáriuma kiadott évkönyv viszont majd megemlíti.) (Göllesz – Subosits, 1997, 96–97.o.)

Magyarországon a 19–20. század fordulójáig kevésbé volt tehát ismert a speciális nevelés spanyol fejlődéstörténete, sokkal inkább volt jellemző a francia, német, osztrák és angol nyelvterületen való tájékozódás. Jelentős ideig kellett várni például arra, hogy Bonet siketnémák tanításához készített 1620-as kiadású könyve magyar nyelven megjelenjen. A mű főbb fejezeteit 1907-ben adta ki Budapesten a Siketnéma-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete, és Adler Simon fordította le francia nyelvről. A magyar kiadás ezzel a címmel látott napvilágot: *A betűknek elemeikre való felbontása és a némák beszédre való tanításának művészete*. Adler Simon 1861-ben Miskolcon született, 1930-ban Budapesten elhunyt gyógypedagógus volt, tanítói és gyógypedagógiai tanári képesítést szerzett, és tanulmányait követően 1881-től lett az Izraelita Siketnémák Országos Intézetének a tanára, majd 1907-től a

Wechselmann-féle Vakok Intézetét igazgatta. Több külföldi tanulmányúton vett részt, a magyar mellett angol és német nyelven is jegyzett publikációkat. (Ujvári, 1929, 9.o.) Bonet könyvének magyar fordítását kevéssel megelőzően a hazai közönség már ismerhette a neves spanyol szerző 19–20. század fordulójára már ritkaságnak számító munkáját, mert a *Kalauz* című szaklapban Adler Simon ismertetések között adott annak egyes fejezeteiről. A magyarra fordított mű 1907-ben kiadott szövegéből a fordító döntése alapján kimaradtak a titkosírásra és az ógörög nyelvre vonatkozó részek, és nincsenek benne a rajzos ábrák, amit a fordító azzal indokolt, hogy azok a szöveg magyarra átültetéséhez használt franciaországi kötetben sem voltak benne. A kötethez Adler által írt Előszó bevezető mondata a siketnéma oktatás első termékeként nevezi meg Bonet munkáját, korábbi szerzőkhöz hasonlóan kiemelve, hogy Charles-Michel de l'Épée is ennek nyomán dolgozta ki a saját rendszerét.

Kicsivel később, 1909-ben Pedro Ponce de León és Pablo Bonet könyvét is ismertette röviden, a Nyelvtudomány című akadémiai lapban, fonetikatudományi értekezésében a neves nyelvész, Gombocz Zoltán, ám Bonet művének magyar fordítására történő utalás nélkül. Részletes és nagyon fontos, még évtizedekkel később is idézett, az eredeti forrásszövegeket angolul, spanyolul és latinul közlő tanulmányában Gombocz azt írta, hogy Bonet volt „az első (legalább az újkori fonétikusok között), aki észreveszi és helyesen határozza meg a nasalis és az oralis articulatio közti különbséget...” és nála lehet megtalálni „végre a palatalisatio első, többé-kevésbé helyes meghatározását is.” (Gombocz, 1909, 251.o.)

Több korabeli magyar lapban jellemző volt, hogy egy rövid cikkben ismertették a spanyolországi nevelésügy egy-egy ikonikus alakját, leginkább érdekességként, ismeretterjesztő stílusban. A Magyar Lányok című lap 1925-ben például külön cikket szentelt Ponce de León és Bonet bemutatásának, *A siketnémák jóltevője* címmel. (G. Gy., 1925, 380.o.)

A siketnéma-oktatás spanyol úttörői később többször is fel-felbukkantak a magyar nyelvű gyógypedagógiatörténeti tankönyvekben, sajtótermékekben, szakkönyvekben és lexikonokban. Több utalás alátámasztja azt, hogy a gyógypedagógus-képzésben említésre került a munkásságuk, erre egy fontos példa Gordosné Szabó Anna többször kiadott, folyamatos frissítésekkel ellátott tankönyveinek több szöveghelye. Ő egy, eredetileg az 1960-as évek elején írt, aztán számos további kiadást megért felsőoktatási jegyzetében például Ponce de León és Bonet munkásságának értő bemutatása mellett részletesen utalt azokra a forráskutatási problémákra is, amelyek a két spanyol pedagógus életművével kapcsolatosan felmerültek. Úgy gondolta, hogy Bonet bizonyára ismerte elődje tanítási módszereit. (Gordosné, 1975, 43.o.) Az utóbbi gondolkodót nevezte jelentősebbnek, kiemelve, hogy elsőnek tekinthető volt, „aki az

utókor számára pontosan követhető, precízen kidolgozott gyógyító-nevelő módszert alkot a siketnémák számára”. (Gordosné, 1975.o.44) Bonet könyvét az 1907-es magyar nyelvű kiadás alapján részletesebben ismertette, helyes érvelésnek nevezve a spanyol tudós hangoztatáson, szótagoláson alapuló olvasástanítási módszerét. Több oldalas összefoglalásában Gordosné nem csupán az ismert tényeket és adatokat mutatta be, hanem felmerülő kérdéseit, bizonytalanságokat is közzétett Bonet munkássága bemutatásakor. Összegezve úgy gondolta, hogy Bonet hatása kisebb volt, mint a jelentősége, és úgy gondolta, ennek egyik fő oka Johann Konrad Amman (1669–1724), hollandiai orvos fellépése és módszerének gyors terjedése volt, nagyjából fél évszázaddal a spanyol siketnémákat tanító kötet megjelenése után. (Gordosné, 1975, 52–53.o.) (A svájci származású, orvosi tevékenységét Hollandiában kiteljesítő Amman már ifjú korában foglalkozott egy siket leány tanításával, ehhez a munkájához kapcsolódóan írt két művet: *Surdus Loquens* (1692) and *Dissertation de Loquela* (1700) címmel.)

A spanyol szerzők említésére vonatkozó másik példa a gyógypedagógiai képzés területéről Földes Éva olvasástanítás történetéről írott, 1965-ös tanulmánya, mely a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola évkönyvében jelent meg. (Földes, 1965) Az olvasás tanításával foglalkozó, később publikált szakirodalomban is találkozhatunk Bonet névvel (Ligeti, 1976). A határon túli, magyar nyelvű sajtóban is fellelhetünk a munkásságára tett utalásokat: a romániai kiadású, magyar nyelvű Hét című lap tudományos melléklete, a *Tett* egy 1982-es számában *A csend világa* című cikkben a következő módon írt Bonet tanítási módszeréről: „Az ujjábécének a hallásfogyatékosok oktatásába való bevezetése Juan Pablo Bonet (1579–1633) nevéhez fűződik. Lényegében az ábécé daktilémákra fordított változata: ezek a hangok grafikai jeleit, a betűket utánzó kézjelek. A világon jelenleg tíz daktilémarendszer használatos.” (Cs. Gyimesi, 1982, 25.o.)

1996-ban a Magyar Nyelvőr számában Kicsi Sándor András (Gombocz Zoltán 1909-es tanulmányára támaszkodva) arról írt, hogy Bonet „rámutatott, hogy a gyermekek olvasástanításában az eredménytelenség fő oka a „silabizálás” („nominación de las letras”), pl. Francisco helyett eseereaeneceisecco, s helyette saját módszerként a könyve címében is álló „hangoztató módszert” („reduction de las letras”) ajánlotta” (Kicsi Sándor, 1996, 98.o.).

Összegző gondolatok

Spanyolországot földrajzi helyzete némiképp mindig elszigetelte Európától. Több más ok miatt ez is magyarázhatja, hogy az ottani speciális nevelés kezdetei, a hispániai kezdeményezések

máig is több részletükben felfedezésre, megismerésre várnak. Magyarországon sokáig leginkább csak a siketnémák oktatásában eredményeket elérő Ponce de León és Pablo Bonet említése történt a sajtóban és a szakirodalomban, az utóbbi 1907-ben magyarul is megjelent, 1620-as keltezésű ujjábécét is tartalmazó munkája azon kevés, a spanyol gyógypedagógiatörténethez tartozó forrás egyike, amely nyelvünkön is megjelent. A 400 évesnél is régebbi, kontinensünkön izgalmas vándorutat bejárt, fordítás- és hatástörténetét tekintve is jelentős könyv ma is számot tarthat a figyelmünkre, és logopédiai, olvasástörténeti értelemben is újabb kutatásokra sarkall. Ugyanez igaz a spanyolországi gyógyító, segítő nevelés egész történetére, amely nélkül nem lehet teljes képünk a gyógypedagógia múltjáról.

Bibliográfia

A hivatkozott irodalomban lévő webes, letöltési linkek (URL/DOI) utolsó ellenőrzése: 2023. február 2.

1. Adler Simon. In: Ujvári Péter (szerk.): Magyar Zsidó Lexikon. A Magyar Zsidó Lexikon kiadása. Budapest, 1929. 9. In: <https://bit.ly/3Y0G2H8>
2. Amman, Johann Konrad (1692): *Surdus loquens seu Methodus qua, qui surdus natus est, loqui discere possit.* Wetstenius, Amszterdam (Amstelaedami)
3. Amman, Johann Konrad (1700) *Dissertatio de loquela, qua non solum vox humana, et loquendi artificium ex originibus suis eruuntur, sed et traduntur media, quibus ii, qui ab incunabulis surdi et muti fuerunt, loquelam adipisci ... possint.* Wolters Amszterdam (Amstelaedami)
4. Andrés, Don Carlos (trad., 1794): *Carta del Abate Don Juan Andrés sobre el origen y las vicistudes del arte de enseñar a hablar a los mudos sordos.* La Imprenta de Sancha, Madrid. A mű elektronikus változata: In: <https://bit.ly/3HSR7ED>
5. Bonet, Juan Pablo (1620): *Reduction de las letras y arte para enseñar á ablar los mudos.* Madrid. In: <https://bit.ly/3RsTiC0>
6. Bonet, Juan Pablo (1907): *A betűknek elemeikre való felbontása és a némák beszédre való tanításának művészete.* A Siketnéma Intézeti Tanárok Országos Egyesületének kiadása, Budapest. Franciából fordította: Adler Simon. In: <https://bit.ly/3XXc7zO>
7. Castaño Gómez, Ana María (2009): *La atención a la diversidad en el marco de una escuela inclusiva. Evolución histórica.* In: Conejero López, Susana – Berruezo Albéniz, Reyes (coord.): *El largo camino hacia una Educación Inclusiva. La educación Especial y Social del siglo a nuestros días.* vol. I. Universidad Pública de Navarra – SEDHE, Pamplona. 405–416.o. In: <https://bit.ly/3wTRzMF>
8. Cs. Gyimesi Éva (1982): *A csend világa.* Tett, 23. sz. 22–26.o. In: <https://bit.ly/40ILc26>
9. Diderot, Denis (2000): *Lettres sur les aveugles à l’usage de ceux que voient. Lettre sur les sourds et muets à l’usage de ceux qui entendent et qui parlent, présentation, notes, dossier, chronologie, bibliographie* par Marian Hobson et Simon Harvey, Flammarion, «GF», Paris. DOI: <https://doi.org/10.4000/rde.470>
10. Digby, Kenelm (1644): *Two treatises in the one of which the nature of bodies, in the other, the nature of mans soule is looked into in way of discovery of the immortality of reasonable soules.* Printed by Gilles Blaizot, Paris. A mű digitalizált változata: In: <https://bit.ly/3DAT5Hi>
DOI: <https://doi.org/10.1037/11811-000>
11. Feijoo, Benito Geronimo (1753): *Cartas eruditas y curiosas en que por la mayor parte se continúa el designio del teatro crítico universal, impugnando o reduciendo a dudosas varias opiniones comunes.* IV. t. Madrid. A mű digitalizált változata: In: <https://bit.ly/3JAI9Nq>
12. Fernández, María Inés García (2009): *Iniciativas pedagógicas, motrices y sociales en el origen institucional de la Educación Especial en España.* In: Conejero López, Susana – Berruezo Albéniz, Reyes (coord.): *El largo camino hacia una Educación Inclusiva* vol. I. Universidad Pública de Navarra – SEDHE, Pamplona. 235–248.o. In: <https://bit.ly/3HPSm7C> *Fillértár*, 1834. július 26. 174–175. In: <https://bit.ly/3l4ZDYj> és 22. képmelléklet. In: <https://bit.ly/3YkmQ7a>

13. Fillértár, 1834. július 26. 174–175. IN: <https://bit.ly/3l4ZDYj> és 22. képmelléklet. In: <https://bit.ly/3YkmQ7a>
14. Földes Éva (1965): Az olvasástanítás történetéből. In: Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola Évkönyve. Budapest. 49–62.o.
15. G. Gy. (1925): A siketnémák jóltevője. Magyar Lányok, aug. 20. XXXI. évf. 24. sz. 380.o. In: <https://bit.ly/3HtxUbd>
16. Gascón Ricao, Antonio – Storch de Gracia y Asensio, José Gabriel (2004): Historia de la educación de los sordos en España y su influencia en Europa y América. Ramón Areces, Madrid.
17. Gombocz Zoltán (1909): A fonétika történetéből. Nyelvtudomány, 2. k. 4. sz. 241–257. In: <https://bit.ly/3RpmERO>
18. Göllesz Viktor – Subosits István (1997): Sajtótörténeti adatok a siketek ujjábécéjének hazai publicitásához. Szociális Munka, IX. évf. 2. sz. 89–98.o. In: <https://bit.ly/3jrc0xf>
19. Gordosné Szabó Anna (1975): Gyógypedagógia-történet I. Egyetemes gyógypedagógia-történet a XX. századig. Kézirat, 10. változatlan utánnnyomás, Tankönyvkiadó, Budapest.
20. Hervás y Panduro, Lorenzo (1795): Escuela española de sordomudos, o Arte para enseñarles a escribir y hablar el idioma español, dividida en dos tomos. La Imprenta Real, Madrid. A mű elektronikus változata: In: <https://bit.ly/3XZHppE>
21. Ipland García, Jerónima – Parra Cañadas, Diego (2009): La formación de ciegos y discapacitados visuales: visión histórica de un proceso de inclusión. In: Conejero López, Susana – Berruezo Albéniz, Reyes (coord.): El largo camino hacia una Educación Inclusiva. vol. I. Universidad Pública de Navarra – SEDHE, Pamplona. 453–462.o. In: <https://bit.ly/2EOdcDv>
22. Kéri Katalin (1993): Juan Luis Vives élete és munkái. In: Neveléstörténeti Füzetek, 12. Vívstól Kodályig – Neveléstörténeti évfordulók. OPKM, Budapest. 3–11.o. In: <https://bit.ly/3HmOF7K>
23. Kicsi Sándor András (1996): A szótag megnevezése a 16–17. századi magyar szakirodalomban. Magyar Nyelvőr, 20. évf. 1. sz. 96–101.o. In: <https://bit.ly/3Ru9gMe>
24. La cultura sorda. In: <https://bit.ly/3RzHtdq>
25. Ligeti Róbert (1976): Olvasástanításunk története. Köznevelés, április 9. XXXII. évf. 15. sz. 11–12.o. In: <https://bit.ly/3Hu0adU>
26. Montoro Martínez, Jesús (1991–1998): Los ciegos en la historia. I-V. Organización Nacional de Ciegos Españoles, Dirección de Cultura, Madrid
27. Morales, Ambrosio (1575): Las antigüedades de las ciudades de España que van nombradas en la Cronica. Alcalá de Henares. In: <https://bit.ly/3XeKnpf>
28. Ramírez de Carrión, Manuel (1629): Maravillas de naturaleza, en que se contienen dos mil secretos de cosas naturales, dispuestos por abecedario à modo de Aforismos faciles, y breves de mucha curiosidad, y provecho, recogidos de la leccion de diversos, y graves Autores. Imprenta Francisco García. A mű digitalizált változata: In: <https://bit.ly/3l2IY7B>
29. Ricao Gascón, Antonio (2009): La defensa de Lorenzo Hervás y Panduro y Tomás Navarro Tomás de la persona y de la obra de Juan de Pablo Bonet, ante las malévolas acusaciones de Jerónimo Feijoo. La cultura sorda. Barcelona. In: <https://bit.ly/3wTpOE2>
30. Valles, Francesco (1587): De iis quae scripta sunt physice in libris sacris sive De Sacra philosophia. Torino. In: <https://bit.ly/40nNBjw>
31. Vergara Ciordia, Javier (2009): La primera Historia de la Educación de los Sordos en España: la carta del jesuita Juan Andrés y Morell (17401817) a su hermano Carlos sobre el arte de educar a los sordomudos. Conejero López, Susana – Berruezo Albéniz, Reyes (coord.): El largo camino hacia una Educación Inclusiva, vol. I. Universidad Pública de Navarra – SEDHE, Pamplona. 101-113.o. In: <https://bit.ly/3WYdA7p>
32. Vives, Joannes Ludovicus (1538): De anima et vita libri tres. Robert Winter, Basel. In: <https://bit.ly/3YhhgSN>
33. Vives, Joannes Ludovicus (1526): De subventionem pauperum sive de humanis necessitatibus. Ex officina Melchioris & Gasparis Trechsel fratrum, Lyon. In: <https://bit.ly/3RA6THS>